

FUNKCJONOWANIE SYSTEMÓW GWARANCJI DEPOZYTOWYCH NA PRZYKŁADZIE POLSKI I CZECH

Tomasz Florczak*

Streszczenie:

Na skutek wielu kryzysów w sektorach bankowych zwrócono uwagę na potrzebę zapewnienia deponentom wypłaty środków finansowych. Dzięki temu wykreowano ideę systemów gwarantowania depozytów. Obecnie wiele państw uwzględniło w swoim systemie bezpieczeństwa finansowego instytucje gwarancji depozytowych. Niektóre z nich pełnią znaczącą rolę w utrzymaniu stabilności państwowego sektora bankowego poprzez dodatkowe udzielanie pomocy zagrożonym bankom. Inne ograniczają się tylko do ewentualnych wypłat sum gwarancyjnych. Celem artykułu jest przedstawienie i ocena różnych rozwiązań systemowych dla gwarancji depozytowych. Problem badawczy będzie stanowiło weryfikowanie założenia, że system gwarantowania depozytów w Polsce działa w taki sam sposób jak system w Czechach – kraju, który przeszedł podobną zmianę ustrojową.

Słowa kluczowe: gwarancje depozytowe, bezpieczeństwo sektora bankowego, systemy gwarancji depozytowych, BFG, DIF.

JEL Class: G21.

Przyjęto/Accepted : 28.11.2015

Opublikowano/Published: 31.12.2015

WPROWADZENIE

Instytucje prowadzące działalność w ramach systemu bankowego dysponują dwoma podstawowymi produktami: kredytami i depozytami. Ważny aspekt stanowi finansowanie kredytów środkami pozostawionymi przez klientów w formie depozytów. W zamian za udostępnienie kapitału instytucjom banko-

* Magister Finansów i Rachunkowości, student studiów stacjonarnych III stopnia Ekonomii, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny.

wym deponenti otrzymują rekompensatę w formie odsetek. Dodatkowo depozyty bankowe charakteryzują się bardzo niskim ryzykiem. Jednak w wyjątkowych sytuacjach może ono wzrosnąć, a odzyskanie środków przez klientów być zagrożone.

W celu zminimalizowania potencjalnego poziomu ryzyka w wielu państwach utworzono systemy gwarancji depozytowych. Sposób ich powoływania był często odmienny. Jednak ujednoczenie zasad gwarancyjnych przez unijne ustawodawstwo pozwoliło na ustalenie podstawowego zarysu działania systemu gwarancji depozytowych.

Autor opisał systemy gwarantujące depozyty w Polsce oraz Czechach, które przeszły podobną transformację ustrojową jak Polska. Ważny aspekt stanowi wskazanie podobieństw i różnic między tymi systemami. Zaznaczono również możliwość utworzenia jednolitego systemu gwarancyjnego na całej Unii Europejskiej. Stanowi to istotny aspekt ze względu na przynależność analizowanych państw do Wspólnoty. Celem artykułu jest przedstawienie i ocena różnych rozwiązań systemowych dla gwarancji depozytowych. Problem badawczy będzie stanowiło weryfikowanie założenia, że system gwarantowania depozytów w Polsce działa w taki sam sposób jak system w Czechach – kraju, który przeszedł podobną zmianę ustrojową.

1. POJĘCIE GWARANCJI DEPOZYTOWYCH

Istotnym elementem jest dokładne określenie roli depozytów w systemie bankowym. Środki użyczone instytucjom bankowym przez deponentów są fundamentalnym zasobem kapitału obcego. W dalszej perspektywie powodują również jego mobilizację i alokację. Poprzez mobilizację możliwe jest gromadzenie funduszy potrzebnych do sfinansowania działalności gospodarczej. Z drugiej strony przez alokowanie środków od podmiotów zgłaszających nadwyżkę kapitału do tych sygnalizujących na niego zapotrzebowanie instytucje bankowe mają możliwość ulepszenia oferty swoich produktów [Pyka (red.) 2008: 150].

Gwarantowanie depozytów polega na zabezpieczeniu środków pieniężnych deponentów, którzy pozostawili swoje fundusze do dyspozycji instytucji bankowych należących do określonego systemu gwarancji depozytowych. Ochrona opisywanych środków finansowych jest pochodną występujących w przeszłości kryzysów systemów bankowych [Capiga 2008: 150].

System gwarancji depozytowych stanowi część sieci bezpieczeństwa finansowego. Wszystkie współczesne systemy mają wspólne cechy dotyczące podstawowych rozwiązań. Różnice dotyczą szczegółów prowadzonej działalności. Systemy gwarancyjne występują w dwóch formach:

– *paybox*, w której instytucja gwarantująca depozyty prowadzi jedynie działalność związaną z wypłatami sum gwarancyjnych w momencie ogłoszenia upa-

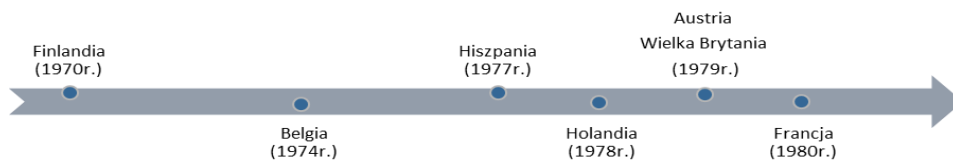
dłości banku; umożliwia sprawniejsze podejmowanie decyzji; generuje relatywnie niższe koszty w porównaniu z formą *risk minimizer* [Pawlikowski 2005: 23];

– *risk minimizer*, która stanowi, że instytucja gwarantująca może jednocześnie prowadzić działalność gwarancyjną i pomocową; władze instytucji są zmuszone do podjęcia decyzji o udzieleniu pomocy danemu podmiotowi systemu bankowego; ważny jest również fakt, że wielkość udzielonej pomocy nie może przewyższać gwarancji depozytowych tego banku [Baka 2005: 16].

Powyższy podział obrazuje dwie główne formy funkcjonowania instytucji depozytowych. W teorii wyróżnia się jeszcze dwa modele: *loss minimizer* i *pay-box-plus* [Pruski i Szambelańczyk 2014: 106].

Proces kreacji systemów gwarancyjnych na terenie obecnej Unii Europejskiej przebiegał w kilku etapach. W fazie początkowej systemy tworzone były w celu zaspokojenia potrzeb wewnętrznych. Jednak w miarę pogłębiania się integracji należało wziąć pod uwagę wpływ czynników zewnętrznych. W odpowiedzi na te procesy niektóre elementy systemów gwarancyjnych (np. wielkość gwarancji) zostały poddane formalizacji. Jednak niektóre (tj. źródła finansowania) wciąż podlegają odrębnym zasadom krajowym [Kerlin 2013: 93].

Prace nad rozwiązaniem kwestii gwarancji depozytowych w państwach Unii Europejskiej rozpoczęto już w latach 80. XX w. Do tego czasu w kilku krajach utworzono już systemy gwarancyjne. Pierwszy założono w Niemczech w 1966 r., miał on formę systemu prywatnego, a udział w nim był dobrowolny. Zanim ustalono jednolite stanowisko dla całej Wspólnoty kilka krajów wprowadziło również państwowe systemy gwarancji depozytowych [Baka (red.) 2005: 219]. Na rys. 1 zaprezentowano proces powstawania systemów gwarancyjnych do czasu ustanowienia obowiązku wprowadzenia tego rodzaju działalności ochronnej w sektorze bankowym.

Rysunek 1. Chronologia powstawania krajowych systemów gwarancji depozytowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Baka (red.) [2005: 219].

Systemy gwarantowania depozytów funkcjonujące w wielu państwach świata różnią się pod względem posiadanych uprawnień i możliwości podejmowanych w ich ramach działań.

A. Pawlikowski określił jakimi cechami powinien się charakteryzować system gwarancji depozytowych mający na celu właściwą ochronę deponentów.

- Opisany system powinien [Pawlikowski 2010: 107–108]:
- zostać sformalizowany,
 - zapewniać udział w systemie przedstawicieli władz publicznych (charakter zarządczy),
 - opierać się na modelu *risk minimizer*,
 - posiadać szeroki zakres gwarancji przedmiotowych,
 - być finansowany na zasadach *ex ante*,
 - kreować swój potencjał finansowy,
 - mieć określony sposób awaryjnego pozyskania środków finansujących na jego działalność,
 - zapewniać szybką wypłatę wymaganych gwarancji.

2. REGULACJE PRAWNE DETERMINUJĄCE FUNKCJONOWANIE SYSTEMÓW GWARANTOWANIA DEPOZYTÓW

Standardy dotyczące gwarantowania depozytów określają odpowiednie regulacje wydane przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy, akty prawne zawarte w unijnym prawodawstwie oraz przepisy określone oddzielnie przez każde państwo.

Z punktu widzenia większości państw europejskich największe znaczenie mają zasady ustanowione przez Unię Europejską. Zgodnie z prawodawstwem każdy bank ma obowiązek przynależności do przynajmniej jednego systemu gwarantowania depozytów. Dodatkowo w każdym państwie członkowskim musi działać minimum jeden system gwarancyjny.

Do podstawowych aktów prawnych regulujących działanie systemów gwarantowania depozytów na obszarze UE należą:

1) Dyrektywa 94/19/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 maja 1994 r. w sprawie systemów gwarancji depozytów.

2) Dyrektywa 97/9/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 3 marca 1997 r. w sprawie systemów rekompensat dla inwestorów.

3) Dyrektywa 2009/14/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 marca 2009 r. zmieniająca dyrektywę 94/19/WE w sprawie systemów gwarancji depozytów w odniesieniu do poziomu gwarancji oraz terminu wypłaty.

Obecne systemy gwarantowania powinny funkcjonować zgodnie z dyrektywą 2009/14/WE, która rozszerza zakres rozwiązań sugerowanych we wcześniejszych aktach prawnych [Bełdowski i Kantorowicz 2011: 58–59]. Proponowane zmiany miały na celu odnowienie zaufania klientów i stabilizację na rynkach finansowych. Stanowiły pewien sposób na złagodzenie skutków kryzysu finansowego zapoczątkowanego w 2007 r. [Terták i Szelağ 2010: 109]. W oparciu o zalecenia nowej dyrektywy A. Danuszewska i E. Ślęzak dokonali podziału państw ze względu na charakterystykę systemów gwarantowania depozytów. Wyodrębnili trzy główne grupy [Danuszewska i Ślęzak 2008: 7–15]:

- państwa grupy A, których limity gwarancyjne wynosi do 51 tys. EUR (obejmują ok. 4% wartości depozytów sektora bankowego państw UE);
- państwa grupy B, których limity gwarancyjne znajdują się w przedziale od 51 tys. EUR do 104 tys. EUR (obejmują ok. 70% wartości depozytów sektora bankowego państw UE);
- państwa grupy C, których limity przewyższają 104 tys. EUR (obejmują ok. 25% wartości depozytów sektora bankowego państw UE).

W najbliższym czasie do systemów gwarantowania depozytów państw członkowskich Unii Europejskiej zostaną zaimplementowane zmiany podyktowane wprowadzeniem dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/49/UE z dnia 16 kwietnia 2014 r. w sprawie systemów gwarancji depozytów [*Ochrona deponentów...*, dostęp: 19.07.2015].

3. SYSTEM GWARANTOWANIA DEPOZYTÓW W CZECHACH

W celu przedstawienia rozwoju systemów gwarancyjnych w dwóch państwach, które przeszły podobną zmianę ustrojową pod koniec XX w. analizie poddano czeski system gwarancji depozytowych. Możliwe, że podobna historia zmian gospodarczych nie oznacza, że przebiegały one w podobny sposób. Funkcjonujące na danych rynkach krajowych instytucje nie muszą również występować w takich samych formach.

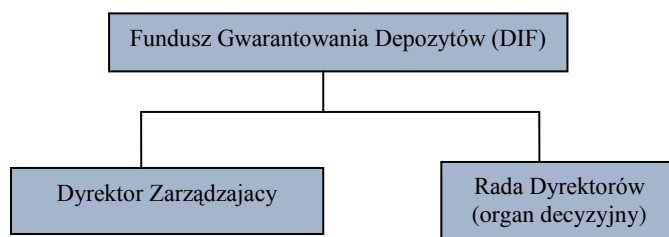
Gwarancje depozytowe w Czechach są domeną Funduszu Gwarantowania Depozytów (ang. The Deposit Insurance Fund – DIF). Podstawowym aktem prawnym określającym działalność DIF jest ustawa 21/1992 z dnia 20 grudnia 1991 o bankach z późniejszymi zmianami (ang. *Act No. 21/1992 Coll. of 20 December 1991 on Banks*). Fundusz powstał dzięki zmianom wprowadzonym do ustawy o bankach dzięki ustawie 156/1994 (ang. *Act No. 156/1994 Coll.*) [Szymczak, dostęp: 19.07.2015].

Obecnie do DIF należy 36 instytucji działających w czeskim systemie bankowym (w tym m.in. 18 banków komercyjnych; 13 spółdzielni kredytowych; 5 kas oszczędnościowo-budowlanych). Udział w systemie gwarancyjnym jest obligatoryjny dla wszystkich podmiotów prowadzących działalność w ramach wspomnianego systemu [FPV.cz Annual Report 2013: 12, dostęp: 15.07.2015].

System gwarancji depozytowych powstał w celu przywrócenia zaufania między społeczeństwem a instytucjami finansowymi. W połowie lat 90. na skutek kryzysu w czeskim systemie bankowym zauważono spadek wartości depozytów w instytucjach bankowych. Gwarancje depozytowe miały na celu zwiększenie bezpieczeństwa sektora oraz powrót kapitału krajowego do sektora bankowego [Szymczak, dostęp: 19.07.2015].

DIF jest instytucją gwarancyjną typu *paybox*, której działalność jest uzupełniania przez odzyskiwanie środków wypłaconych deponentom upadłej instytucji poprzez dotyczące niej podstępowanie upadłościowe. W zakresie analizy aktualnej sytuacji banków oraz ich otoczenia makroekonomicznego Fundusz korzysta z pomocy banku centralnego (ang. Czech National Bank – CzNB) [Act No. 21/2992 Coll., on Banks, Art. 41d].

Nieodłącznym elementem funkcjonowania Funduszu jest określenie jego struktury organizacyjnej. Na rys. 2 przedstawiono główne organy DIF.

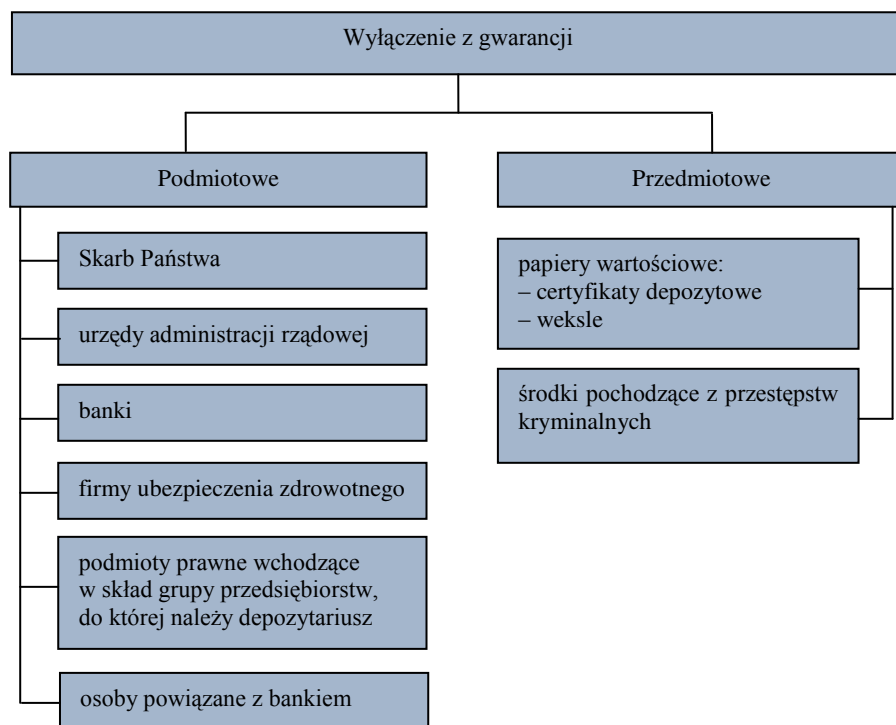
Rysunek 2. Struktura organizacyjna Funduszu Gwarantowania Depozytów

Źródło: opracowanie własne na podstawie Szymczak [dostęp: 19.07.2015].

Organem decyzyjnym DIF jest Rada Dyrektorów, która składa się z 5 członków (wybierani przez Ministra Finansów). Kadencja członków Rady obejmuje 5 lat. Każdego roku następuje zmiana jednego członka. Do składu Rady powinni należeć: 1 przedstawiciel CzNB, 2 przedstawiciele banków komercyjnych [Act No. 21/2992 Coll., on Banks, Art. 41b].

Praca DIF jest koordynowana przez Dyrektora Zarządzającego. Jest on powoływany przez Radę Dyrektorów [Szymczak, dostęp: 19.07.2015].

Zgodnie ze swoją podstawową działalnością DIF gwarantuje środki pozostawione na rachunkach w ubezpieczonych instytucjach kredytowych. W zakresie podmiotowym gwarancje obejmują osoby fizyczne i prawne. Natomiast przedmiot gwarantowania stanowi wartość depozytów powiększona o odsetki (zgodnie ze stanem na dzień zakończenia działalności banku) do maksymalnej wartości 100 tys. Euro [Act No. 21/2992 Coll., on Banks, Art. 41e]. W czeskim systemie gwarancyjnym występuje również wiele wyłączeń – zarówno przedmiotowych, jak i podmiotowych. Zostały one zaprezentowane na rys. 3.

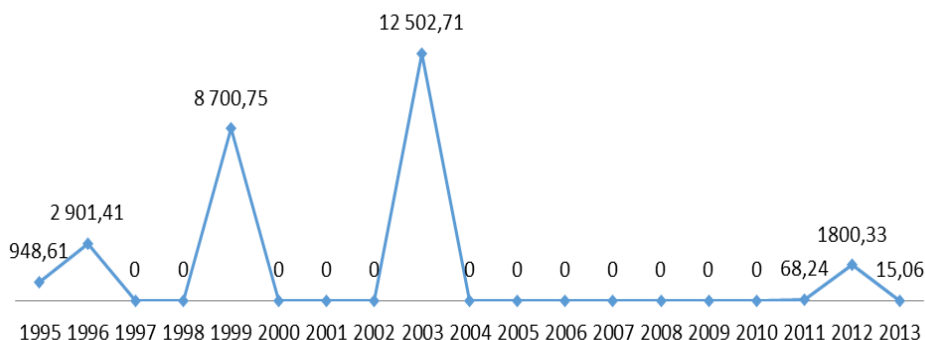
Rysunek 3. Wyłączenia spod gwarancji depozytowych w systemie czeskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie Szymczak [dostęp: 19.07.2015].

Banki funkcjonujące w czeskim sektorze bankowym są zobligowane do uczestnictwa w systemie gwarancyjnym. Wyjątkiem są banki zagraniczne należące do systemu gwarancji depozytowych w kraju swego pochodzenia. Z drugiej strony DIF nie gwarantuje wypłat środków zgromadzonych w zagranicznych oddziałach banków krajowych [Act No. 21/2992 Coll., on Banks, Art. 41a].

Gwarantowanie depozytów w czeskim systemie jest finansowane dzięki składkom instytucji członkowskich. Uczestnicy są zobligowani do corocznych wpłat na zasadach *ex ante*. Określono dwa poziomy składki [Information for banks..., dostęp: 20.07.2015]:

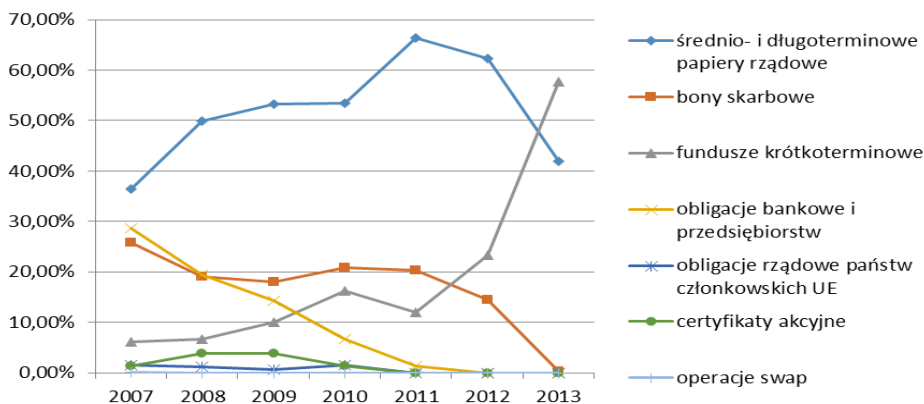
- 0,04% – w przypadku banków (naliczana w odniesieniu do średniego poziomu depozytów gwarantowanych z ubiegłego roku, włączając odsetki);
- 0,02% – w przypadku kas oszczędnościowo-budowlanych (naliczane w odniesieniu do przeciętnego poziomu gwarantowanych depozytów z ubiegłego roku wraz z naliczonymi odsetkami).

Wykres 1. Wielkość wypłat środków gwarantowanych z DIF w latach 1995–2013 (w mln CZK)

Źródło: FPV.cz Annual Report 2013 [dostęp: 15.07.2015].

Wielkość wypłat dokonanych przez DIF w latach 1995–2013 zaprezentowana na wykresie 1 wskazuje, że najczęściej środków zostało wypłaconych w 2003 r. Z kolei na początku działalności oraz w ostatnich 3 latach Fundusz wypłacał środki gwarancyjne przez kilka okresów z rządu. Powyższe dane wskazują, że DIF jest w stanie dokonać jednorazowej wypłaty większej ilości środków gwarantowanych, jak i dokonywać wypłat gwarancyjnych przez określony okres czasu.

Wykres 2. Struktura portfela papierów wartościowych DIF w latach 2007–2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie: FPV.cz Annual Reports from 2007 to 2013 [dostęp: 16.07.2015].

W sytuacji gdy zgromadzone środki nie są wystarczające do prowadzenia jego działalności, Fundusz ma możliwość zaciągnięcia zobowiązania na rynku międzybankowym. Jest jednak zobligowany do zrealizowania tej transakcji na możliwie najkorzystniejszych warunkach [Act No. 21/2992 Coll., on Banks, Art. 41i].

DIF ma również możliwość inwestowania pozyskanych środków w papiery wartościowe. Istnieje także szansa na lokowanie środków w rządowych papierach wartościowych państw należących do UE i instytucji prowadzących działalność na arenie międzynarodowej [Szymczak, dostęp: 19.07.2015].

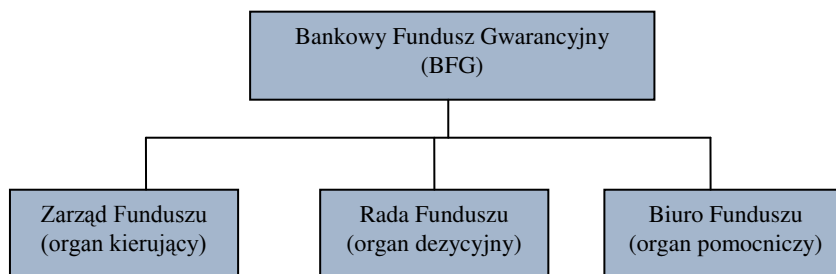
Struktura portfela papierów wartościowych DIF przedstawiona na wykresie 2 wskazuje, że najczęściej wykorzystywanym instrumentem były średnio- i długoterminowe papiery rządowe oraz bony skarbowe. Jednak w ostatnich dwóch latach nastąpił znaczny wzrost udziału funduszy krótkoterminowych w portfelu Funduszu. Oznacza to, że DIF utrzymuje płynność bieżącą na pokrycie potencjalnych wypłat gwarancyjnych.

4. SYSTEM GWARANTOWANIA DEPOZYTÓW W POLSCE

Główną instytucją systemu gwarantowania depozytów w Polsce jest Bankowy Fundusz Gwarancyjny (BFG). Podstawowym aktem prawnym ustanawiającym BFG i determinującym zakres jego kompetencji jest ustawa o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym [*Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r.*, 2009]. Do najważniejszych aktów prawnych definiujących BFG należą:

- rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 13 sierpnia 2013 r. w sprawie nadania statutu Bankowemu Funduszowi Gwarancyjnemu,
- rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 3 czerwca 1998 r. określające regulamin Rady BFG,
- zarządzenie Prezesa NBP z dnia 5 czerwca 1995 r. w sprawie zasad i wysokości wynagradzania osób wchodzących w skład Rady BFG,
- rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 25 października 1999 r. wprowadzające szczególne zasady rachunkowości w BFG,
- zarządzenie nr 19/2002 Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie zakresu informacji przekazywanych przez banki do BFG.

Bankowy Fundusz Gwarancyjny jest instytucją typu *risk minimizer*. Posiada on osobowość prawną, a nadzorowany jest przez Ministra Finansów. BFG składa się z dwóch organów głównych i jednego pomocniczego. Członkowie organów głównych nie mogą być w żaden sposób związani z organami banków będących członkami systemu gwarancji depozytowych. Struktura organizacyjna Funduszu została przedstawiona na rys. 4.

Rysunek 4. Struktura organizacyjna Bankowego Funduszu Gwarancyjnego

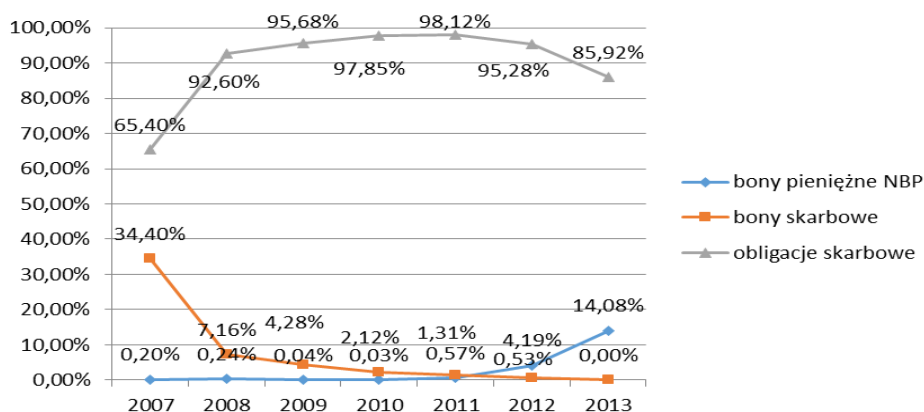
Źródło: opracowanie własne na podstawie Baka [2005].

Rada Funduszu zajmuje się zatwierdzaniem planów działania i planów finansowych BFG. Do jej kompetencji należy również decydowanie o wszystkich podstawowych sprawach związanych z działalnością Funduszu. Rada składa się z ośmiu członków (w tym przewodniczący). Kadencja osób należących do tego organu trwa 4 lata [*Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r...*, 2009: poz. 711, art. 5–7].

Zarząd Funduszu pełni rolę organu kierującego działaniami BFG. Reprezentuje on Fundusz na zewnątrz. Zarząd liczy od 3 do 5 członków (w tym prezes i jego zastępca). Każdy członek tego organu musi posiadać nieograniczoną zdolność do czynności prawnych, jak również mieć ukończoną szkołę wyższą i doświadczenie zawodowe w ramach sektora bankowego na poziomie kierowniczym obejmujące okres co najmniej pięciu lat. Zarząd jest powoływany przez Radę Funduszu. Rada może również odwołać każdego z jego członków. Kadencja jego członków trwa 3 lata [*Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r...*, 2009: poz. 711, art. 9–10].

Ostatnim z ważniejszych organów BFG jest Biuro Funduszu. Przy jego pomocy Rada Funduszu oraz Zarząd wykonują swoje zadania [*Załącznik do Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 13 sierpnia 2013 r...*, § 10].

Ważny aspekt stanowi sposób finansowania Funduszu, który ma aktualnie postać mieszaną. Środki funduszowe pochodzą ze składek banków komercyjnych oraz funduszy przekazanych przez państwo. Kapitał Funduszu jest powiększany przez coroczne składki uczestników systemu gwarantowania depozytów i dzięki temu istnieje możliwość prowadzenia przez BFG wielu rodzajów działalności. Wysokość rocznych składek jest określana przez Radę Funduszu. Obecnie instytucje należące do systemu gwarancyjnego są zobowiązane do wpłaty składki w wysokości 0,189% od podstawy 12,5-krotności sumy wymogów kapitałowych z różnych tytułów [*Uchwała nr 28/2014 Rady Bankowego Funduszu Gwarancyjnego z dnia 19 listopada 2014 r...*]. Uzyskane środki BFG może inwestować w płynne instrumenty finansowe [*Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r...*, 2009: poz. 711, art. 16].

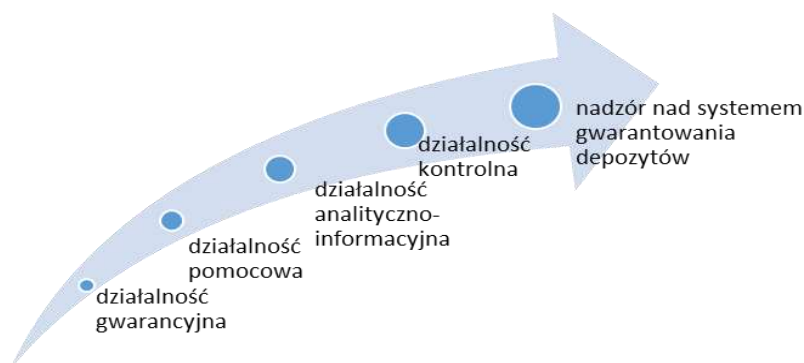

Wykres 3. Struktura portfela papierów wartościowych BFG w latach 2007–2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Raportów Rocznych Bankowego Funduszu Gwarancyjnego z lat 2007–2013...*, [dostęp: 13.07.2015].

Struktura portfela papierów wartościowych BFG przedstawiona na wykresie 3 wskazuje, że obligacje skarbowe mają największy udział w alokacji środków Funduszu. Od 2007 r. znacznie spadło znaczenie bonów skarbowych. Obecnie nie posiadają one żadnych udziałów w portfelu. Z drugiej strony znacznie wzrósł udział bonów pieniężnych NBP. Oznacza to, że większość środków jest inwestowanych w instrumenty średnioterminowe. Jednak dzięki bonom pieniężnym BFG jest w stanie utrzymać płynność w razie potrzeby.

Bankowy Fundusz Gwarancyjny prowadzi kilka rodzajów działalności. Od podstawowej, którą stanowi gwarantowanie depozytów aż do nadzoru nad całym systemem gwarancyjnym. Dokładny zakres działalności BFG przedstawiono na rys. 5.

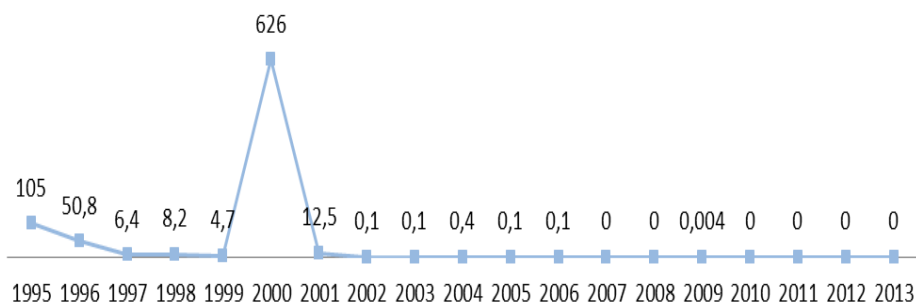

Rysunek 5. Rodzaje działalności prowadzonych przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny

Źródło: opracowanie własne na podstawie Baka [2005: 219].

Podstawowym celem istnienia BFG jest prowadzenie działalności gwarancyjnej. Fundusz powinien zapewnić deponentom wypłaty zdeponowanych w bankrutującej instytucji środków. Gwarancjami objęte są fundusze wprowadzone na rachunek bankowy przed dniem wypłaty sumy gwarancyjnej. System obejmuje kwoty do wysokości 100 tys. euro [Lesiak, dostęp: 19.07.2015]. System gwarancji depozytowych obejmuje wszystkie banki oraz większość instytucji działających w polskim sektorze bankowym. Od 2013 r. do systemu gwarantowania depozytów włączono również spółdzielcze kasy oszczędnościowo-rozliczeniowe [Raport Roczny Bankowego Funduszu Gwarancyjnego..., 2013: 17].

Wypłaty sum gwarancyjnych są finansowane z dwóch źródeł. Głównym jest fundusz ochrony środków gwarantowanych (fośg), który jest tworzony w każdym z banków członkowskich systemu. W sytuacjach tego wymagających banki wpłacają zebrane środki jako składkę do BFG. Wysokość fośg stanowi iloczyn sumy wszystkich instrumentów depozytowych banku i stawki wskazanej przez Radę BFG. Stawka nie może przekraczać poziomu 0,55% [Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r..., 2009: poz. 711, art. 25]. Drugim źródłem wypłat są środki zgromadzone w Funduszu pochodzące z corocznych składek.

Wykres 4. Wielkość wypłat środków gwarantowanych z BFG w latach 1995–2013 (w mln PLN)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Raport roczny Bankowego Funduszu Gwarancyjnego...*, [2013, dostęp: 14.07.2015].

Wielkość wypłaconych środków z tytułu potrzeby spełnienia gwarancji zaprezentowana na wykresie 4 wskazuje, że środki wypłacane przez Fundusz malały od rozpoczęcia jego działalności. Oznacza to, że w należyty sposób zapewnił on stabilność sektora bankowego. Nagły wzrost wypłaconych środków nastąpił w 2000 r. Było to spowodowane ogłoszeniem upadłości Banku Staropolskiego SA w Poznaniu (jego środki depozytowe stanowiły wówczas 0,33% wartości depozytów całego sektora bankowego). Był to jedyny przypadek bankructwa banku komercyjnego średnich rozmiarów podczas działania BFG. W kolej-

nych latach wypłaty gwarancyjne malały, by w ostatnich 4 latach osiągać poziom zerowy. Zaprezentowane dane potwierdzają zdolność Funduszu do szybkiego działania oraz wskazują, że jest on w stanie spełniać wypłaty gwarancyjne znacznych środków finansowych.

Fundusz prowadzi również działalność pomocową skierowaną dla członków systemu gwarancji depozytowych. Ten aspekt funkcjonowania BFG ma na celu zmniejszanie ryzyka niewypłacalności instytucji członkowskich. W celu pomocy podmiotowej instytucja gwarancyjna stosuje pomoc finansową skierowaną do banków, którym grozi utrata płynności i zamierzają podjąć samodzielną sanację oraz wspiera procesy fuzji banków zagrożonych z instytucjami w dobrej sytuacji finansowej [Czechowska 2012: 23].

Wykres 5. Pomoc finansowa udzielona przez BFG w latach 1996–2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Raport Roczny Bankowego Funduszu Gwarancyjnego...*, [2013, dostęp: 14.07.2015].

Od rozpoczęcia działań pomocowych BFG przeznaczył najwięcej środków na wsparcie samodzielnej sanacji banków. Drugim najczęściej wspieranym działaniem były przejęcia. Najmniej środków przeznaczono na zakup nowych akcji banków, którym grozi niewypłacalność. W okresie 1996–2013 Bankowy Fundusz Gwarancyjny przeznaczył około 3,8 mld zł na udzielenie pomocy instytucjom biorącym udział w polskim systemie gwarancji depozytowych.

Istotnym elementem polskiej instytucji gwarancyjnej jest działalność analityczno-informacyjna, która pozwala uzyskać informacje o polskim sektorze bankowym. Dzięki temu możliwe jest zauważenie prawidłowości występujących na rynku. Główny cel tej działalności stanowi odnalezienie banków, które mogą być w bliższym okresie czasu zagrożone upadłością. Fundusz może również uzyskiwać informacje na temat sposobu wykorzystania udzielonej pomocy i/lub wdrażania programów restrukturyzacyjnych banków. Dzięki działalności analityczno-informacyjnej BFG jest w stanie prowadzić działalność kontrolną (kon-

trola wydatkowania środków pomocowych, celowości współpracy z bankami) i nadzór na całością systemu gwarantowania depozytów [Markiewicz i Pietrzak 2007: 227].

Rozszerzone kompetencje BFG pozwalają na podjęcie działań zapobiegających nagłym zmianom w polskim sektorze bankowym. Stwierdzenie to potwierdzają zaprezentowane dane.

5. IDEA KREACJI PANEUROPEJSKIEGO SYSTEMU GWARANCJI DEPOZYTOWYCH

W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele treści dotyczących możliwości utworzenia jednolitego systemu gwarancji depozytów dla całej Unii Europejskiej. Wielu autorów wskazuje potencjalne formy, w których mogłyby on występować. Jednak do dziś nie podjęto próby całkowitego ujednoczenia systemów gwarancji depozytowych wszystkich państw członkowskich.

K. Szelaż [2009: 84] zaproponował stopniowe rozwijanie integracji w kategorii gwarancji depozytowych. Składa się ona z kilku głównych punktów [Smaga 2013: 62]:

1. Całkowita harmonizacja zasad finansowania instytucji gwarancyjnych w państwach członkowskich.

2. Zacieśnienie współpracy transgranicznej pomiędzy państwowymi instytucjami gwarancyjnymi.

3. Utworzenie jednolitego systemu gwarancji depozytowych dla całej UE.

Z drugiej strony J. Pisani-Ferry [2012: 14–18] wskazuje 3 odrębne możliwości. W pierwszej krajowe instytucje gwarancyjne miałyby być wspierane przez fundusz paneuropejski oraz władze krajowe w sytuacji braku środków. Druga wskazuje na możliwość finansowania instytucji paneuropejskiej przez składki władz krajowych i gwarancję pełnego wsparcia państwowych instytucji gwarancyjnych ze strony funduszu europejskiego. Ostatnia opcja wskazuje całkowitą centralizację gwarantowania depozytów w postaci jednej (paneuropejskiej) instytucji gwarancyjnej [Smaga 2013: 62].

Z kolei E. Srejber [2006: 21–22] wskazuje na stworzenie europejskiego funduszu gwarancyjnego przeznaczonego jedynie dla największych banków działających transgranicznie. Zdaniem autora pozwoliłoby to na dywersyfikację środków funduszu oraz zmniejszenie składek członkowskich. Ważny aspekt powinna stanowić możliwość zaciągnięcia zobowiązania przy gwarancji wsparcia ze strony państw członkowskich [Smaga 2013: 62].

Powyższe koncepcje stanowią podstawę do dalszych badań nad ustaleniem najlepszego rozwiązania w ramach ustanowienia paneuropejskiego systemu gwarancji depozytowych.

PODSUMOWANIE

Liczne dysfunkcje związane z działalnością sektora bankowego spowodowały konieczność ustanowienia systemów gwarancyjnych, które w razie potrzeby wypłacałyby środki deponentom bankowym. Dzięki temu zmniejsza się niepewność na rynku, a klienci mają pewność odzyskania swoich środków nawet w przypadku ogłoszenia przez instytucję bankową bankructwa. W artykule podjęto próbę realizacji celu poprzez dokonanie przeglądu konstrukcji podstawowych koncepcji funkcjonowania systemów gwarancji depozytowych. Istnieją dwie możliwe formy funkcjonowania systemów gwarancji depozytowych. W pierwszej z nich instytucja gwarantująca zostaje ograniczona jedynie do działalności gwarancyjnej. Oznacza to brak ingerencji w sektor bankowy – nawet w sytuacji wymagającej natychmiastowej interwencji. Druga forma obejmuje zarówno działalność gwarancyjną, jak i pomocową.

Weryfikując problem badawczy autor porównał system gwarantowania depozytów w dwóch krajach – Polsce i Czechach – należących do Unii Europejskiej. Zgodnie z wieloma uregulowaniami zostały one zobligowane do tworzenia państwowych systemów gwarancji depozytowych. Dokładny zakres kompetencji systemu ustalają władze państwowe – w związku z tym rozwiązania zastosowane w poszczególnych krajach mogą się różnić. Niektóre z nich zastosowały systemy typu *paybox*, np. Czechy. Inne poszerzyły kompetencje instytucji gwarantujących m.in. o działalność pomocową (tj. Polska). Zastosowane rozwiązania w każdym przypadku zwiększają stabilność na rynku usług bankowych. W jednym wypadku gwarantują wypłatę środków w razie bankructwa banku. Natomiast w drugim dają możliwość zmniejszenia ryzyka upadłości depozytariuszy należących do określonego systemu.

Przeprowadzona analiza uprawnia do wyciągnięcia wniosku, że oba systemy mimo dzielących je różnic działają w równie sprawny sposób gwarantując tym samym wypłatę należnych środków. Z drugiej strony analiza pokazała, że między instytucjami gwarancyjnymi występują również różnice. Należą do nich rozszerzone kompetencje BFG w zakresie udzielania pomocy uczestnikom systemu gwarancyjnego jak i jego działalność analityczno-informacyjna.

BIBLIOGRAFIA

Act No. 21/2992 Coll., on Banks.

Baka W., 2005, *Dziesięć lat działalności Bankowego Funduszu Gwarancyjnego*, „Bezpieczny Bank”, nr 1(26).

Baka W. (red.), 2005, *Systemy gwarantowania depozytów w Polsce i na świecie: dziesięć lat Bankowego Funduszu Gwarancyjnego*, PWE, Warszawa.

Beldowski J., Kantorowicz J., 2011, *Nowa propozycja harmonizacji systemu gwarantowania depozytów w Unii Europejskiej – uwagi ma tle projektu dyrektywy z 12 lipca 2010 r.*, „Bezpieczny Bank”, nr 1(43).

- Capiga M., 2008, *Bankowość*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice.
- Czechowska I. D., 2012, *Bankowy Fundusz Gwarancyjny i Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny jako ogniwa sieci bezpieczeństwa finansowego*, „Acta Universitatis Lodzensis”, Folia Oeconomica 274.
- Danuszewska A., Ślązak E., 2008, *Zmiany w unijnych systemach gwarantowania depozytów, dokonane w odpowiedzi na kryzys finansowy*, „Bezpieczny Bank”, nr 2(37).
- FPV.cz Annual Reports from 2007 to 2013, [w:] <http://www.fpv.cz/en/about-dif/annualrepo-rts.html>.
- FPV.cz Annual Report 2013, [w:] <http://www.fpv.cz/data/files/annual-reports/annual-report-2013.pdf>.
- Information for banks, [w:] <http://www.fpv.cz/en/information-for-banks.html>.
- Kerlin J., 2013, *Analiza porównawcza systemów gwarancji depozytów w krajach Unii Europejskiej*, „Bezpieczny Bank”, nr 2–3(51–52).
- Lesiak A., *Co nam gwarantuje Bankowy Fundusz Gwarancyjny?*, [w:] https://www.nbportal.pl/wiedza/artykuly/pieniaz/co_nam_gwarantuje_bankowy_fundusz_gwarancyjny.
- Markiewicz M., Pietrzak E. (red.), 2007, *Finanse, bankowość i rynki finansowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Ochrona deponentów*, [w:] <http://www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/dzialalnosc/rynek-finansowy-w-polsce/ochrona-deponentow>.
- Pawlikowski A., 2005, *Polski system gwarantowania depozytów na tle rozwiązań zastosowanych w innych państwach UE*, „Materiały i studia”, Zeszyt nr 193, Warszawa, czerwiec.
- Pawlikowski A., 2010, *Optymalny model gwarantowania depozytów*, „Bezpieczny Bank”, nr 3(42).
- Pruski J., Szambelańczyk J., 2014, *Systemy gwarantowania depozytów w sieciach bezpieczeństwa finansowego na tle konsekwencji globalnego kryzysu finansowego*, „Bezpieczny Bank”, nr 4(57).
- Pyka I. (red.), 2008, *Kapitał finansowy banków*, PWE, Warszawa.
- Raporty Roczne Bankowego Funduszu Gwarancyjnego z lat 2007–2013*, [w:] <http://www.bfg.pl/raporty-roczne>, dostęp: 13.07.2015.
- Smaga P., 2013, *Panuropejski system gwarantowania depozytów – część I (wnioski z kryzysu)*, „Bezpieczny Bank”, nr 2–3(51–52).
- Szymczak R., *Informacja dotycząca zasad gwarantowania depozytów w systemie czeskim*, [w:] https://www.bfg.pl/sites/default/files/dokumenty/45_czechy_system_gwarantowania_depozytow.pdf.
- Terták E., Szelağ K., 2010, *The Financial Crisis and the Reform of Deposit Guarantee Schemes in the EU*, „Bezpieczny Bank”, nr 2(41).
- Uchwała nr 28/2014 Rady Bankowego Funduszu Gwarancyjnego z dnia 19 listopada 2014 r. w sprawie określenia wysokości stawki obowiązkowej opłaty rocznej na 2015 r. wnoszonej na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego przez podmioty objęte obowiązkowym systemem gwarantowania*.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym* (tekst jednolity), DzU 2009, nr 84, poz. 711.
- Ustawa z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych*, DzU 2003, nr 228, poz. 2255.
- Załącznik do rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 13 sierpnia 2013 r. (poz. 967) Statut Bankowego Funduszu Gwarancyjnego*.

FUNCTIONING OF DEPOSITS GUARANTEE SYSTEMS ON THE EXAMPLE OF POLAND AND CZECH REPUBLIC

As a result of the many crises in the banking sectors, there was highlighted the need to ensure depositors disbursement of the funds. As a result, there was created the idea of deposit guarantee schemes. Currently, many countries include in its system of financial safety deposit guarantee institutions. Some of them play a significant role in maintaining the stability of the state of the banking sector through additional assistance to the affected banks. Other limited to the possible payout amounts warranty. The aim of the article is to present and evaluate different solutions for the deposit guarantee system. The research problem will be constituted to verify the assumption that the deposit insurance system in Poland works in the same way as the system in the Czech Republic – a country that has undergone a similar change of the political system.

Key words: deposit guarantees, the safety of the banking sector, deposit-guarantee schemes, BFG, DIF.